

בכל יום מימי ראש השנה קוראים בתורה ומפטירים בנביא - ביום הראשון קוראים בתורה וי-הנה פקד את שְׁרָה (בראשית כ"א א'), וקוראים למפטיר ובהקדש השביעי (במדבר כ"ט א'). ומפטירים בנביא פה אָמַר י-הוה מִצָּא חַן בַּמִּדְבָּר (ירמיה ל"א א'), וביום השני קוראים בתורה את פרשת העקדה (שם כ"ב א') וקוראים למפטיר בתורה כמו ביום הראשון, ומפטירים ויהי איש אחד (שמואל א' א'), ומצא שסך כל מנין הפסוקים שקוראים בתורה בקריאות אלו כולל המפטיר, עולה שבעים פסוקים, מנין הפסוקים שקוראים בנביא הוא חמישים ושבע, סכום כל הקריאות בתורה ובנביא יחד עולה - מאה עשרים ושבע פסוקים, כמנין שנות חייה של שרה, שהתחלת הקריאות ביום הראשון של ראש השנה הוא בעניינה וי-הנה פקד את שְׁרָה. (מדשן ביתך בשם ר' יעקב עדס)

איתא בגמרא (מועד קטן י"ב ב) הכי אָמַר רב משום רבי ראובן בן אַצְטְרוּבְלִי: מן התורה ומן הנביאים ומן הפתובים - מה' אִשָּׁה לְאִישׁ. מן התורה, דְּכָתִיב (בראשית כ"ד א): וַיֵּצֵא לְבָן וּבְתוּלָה וַיֹּאמְרוּ מִן-הַנְּהַיָּה יֵצֵא הַדְּבָר. מן הנביאים, דְּכָתִיב (שופטים ד' ד): וְאַבְיָו וְאַמְלוּ לֹא יָדְעוּ כִּי מִן-הַנְּהַיָּה הֵיא. מן הפתובים, דְּכָתִיב (משלי י"ט ד): בֵּית הוֹדוֹן נִחְלַת אֲבוֹת וּמִן-הַנְּהַיָּה אִשָּׁה מְשַׁכֶּלֶת.

שידוך מורכב משמותיו של הקב"ה, חצי הראשון הוא ש-ד-ג, והחצי השני הוא כ"ו כמנין י-ה-ו-ה. ולפני הפילגשים אשר לאברהם (כה ו) פרש"י - חסר פתיב שלא היתה אלא פלגש אחת, היא הגר, היא קטורה נשים בכתבה, פלגשים בלא כתבה. דרש רבי יעקב - איש ואישה זכו - שכינה בניהם. לא זכו - איש ואישה לא יחד. המילה כתובה כוללת בתוכה את האותיות ו' ה' כשנצרפם לאותיות י' ה' נקבל את שם ה' המלא י-ה-ו-ה. נמצא שאצל הנשים המקבלות כתובה מצויות האותיות י' ה' וביחד י-ה-ו-ה, ואצל הפילגשים מצויות רק האותיות י' ה', מאחר ואין להם כתובה אין להם את האותיות ו' ה'. ונותר רק חצי משם ה' המלא. והוא נרמז בשם פילגשים פלג שם. (קול אליהו)

שאלות

- א. אם יש את נפשכם לקבר את מתי מלפני שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צחר. (כג ה) מדוע לא ביקש אברהם בעצמו מאת עפרון ורק שלח את בני חת לבקש עבורו.
- ב. ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא ויתנה לי בתוככם לאחזת קבר. (כג ט) מה הטעם שאמר אברהם ויתן לי, ויתנה לי שהוא לשון מתנה הול"ל ימכרנה לי. וגם מה שאמר עפרון (כג יא) השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה לעיני בני עמי נתתיה לך קבר מתך, למה כפל כ"כ הרבה פעמים נתי, וגם הזכיר כמה פעמים לעיני בני עמי, לעיני בני חת בכל כפי שער עירו. ממה חשש אברהם אבינו ע"ה במכירה.
- ב. ואברהם זקן בא בימים (בראשית כד א) איתא במדרש' הדא הוא דכתיב (תהלים צ"ז) ימי שנותינו בהם שבעים שנה. והוא תמוה ביותר, שהרי כשיצחק נולד היה בן מאה, ויצחק נשא את רבקה כשהיה בן ארבעים נמצא ששכשאליעזר הלך למצוא אישה ליצחק היה אברהם בן מאה וארבעים שנה.
- ג. ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וילך וכל טוב נמצא ששכשאליעזר הלך למצוא אישה ליצחק על כל אשר לו, פדי שיקפצו לשלוח לו בתם (בראשית רבה ט"א). לכאורה קשה כיצד העביר את הנחלה מישמעאל ונתנה ליצחק, וקי"ל שאסור להעביר הירושה. (בב"ב קל"ג ב) לא תינהיגי פי עבדורי אהסנתא, ואפילו מברא בישא לברא טבא, וכל שפן מברא לברא. אל תהיה במקום בו מעבירים ירושה מן הזכאי לה ואפילו כשמעבירים מן טוב לבן רע.
- ג. ויסיף אברהם ויקח אשה וישמה קטורה. (כה א) פרש"י - זו הגר. ונקראת 'קטורה' על שם שנאים מעשיה קטרת. וכן תרגום יונתן - ואוסיף אברהם ויסיף איתא וישמה קטורה היא הגר דקטירא ליה מן שריוא. לכאורה קי"ל דישאל אסור במצרית דכתיב (דברים כג ט) בנים אשר יולדו להם דור שלישי הא דור שני לא יבוא, והגר היתה בת פרעה.
- ד. כפרשתנו אחד מבני ישמעאל, כשם המלאך הממונה על המתים.
- ה. ויצא יצחק לשוח בשדה לננות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים. (כד טז) אין שיחה אלא תפלה שנאמר (תהלים קב) תפלה לעני כי יעטף ולפני י-הוה יספד שיחו. ומכאן ארז"ל יצחק תקן תפלת מנחה. (ברכות כו ב, רבינו בחיי). כיצד התפלל יצחק בשדה, ואיתא (ברכות לד ב) אָמַר רַב פְּהֵאָנָא: תְּצַיֵּף עָלֵי מָאן דְּמַצְלֵי בְּבִקְתָא. [חצוצרן בעיני מי שמתפלל בשדה].
- ו. ראייה בהפטר שמוטר לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת.
- ז. ויבא אברהם לספד לשרה ולכתבה. (כג ב) פרש"י - ונסמכה מיתת שרה לעקדת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקדה, שנודמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחתה נשמתה ממנה ומתה. לכאורה קשה דקי"ל (קידושין ל"ט ב) שלוחי מצוה אינם נזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן.
- ח. ואברהם זקן בא בימים (כד א). לכאורה כבר כתיב לעיל (יה יא) ואברהם ושרה זקנים באים בימים.
- ח. ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו אל מערת שדה המכפלה (כג ט) איתא במדרש (ב"ר מד ה) פל מקום שנאמר 'אתר' - סמוך, 'אתרי' - מפלג. מה הטעם דכתיב ואתרי כן והוא מופלג ורחוק ממעשה הקניה של מערת המכפלה, מפני מה הפליג את קבורתה והששה את המצוה.
- ט. ויקם שדה עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא פרש"י - תקומה היתה לו, שיצא מיד הקדוּט ליד מלך. מה הטעם שיש חיוב לטבילת כלים הנקנים מהגוי ואפילו הם חדשים.
- י. ביום זה נולד גד בן יעקב אבינו ע"ה.
- כ. ויאמר בוא ברוך י-הוה (כד לא) איתא בזה"ק (שלה קנא א): 'תא חזי אליעזר עבד אברהם מבני כנען הוה, כמה דאת אמר (הושע יב ח) כנען בנדו מאנזי מרמה, וכנען כתיב עליה (בראשית ט כה) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו, ובגין דהוה שליחא מהימנא מה כתיב ביה (שם כד לא) בוא ברוך י-הוה, ברוך ה' ממש, ועל דא אכתיב הכי באורייתא, בגין דנפק מההיא קללה ואתברך ולא די ליה דנפיק מנה אלא דאתברך בשמיה דקודשא בריך הוא, ואוליפנא דאתא מלאך ואעיל מלה דא בפומיה דלבן. מי היה שורש נשמתו מאליעזר עבד אברהם שיצא מכלל ארור כנען ונכנס לכלל ברוך.
- ל. שמה קבר אברהם ושרה אשתו (כה ו) מספר השנים שעברו מקבורתה של שרה אמנו ע"ה ועד לקבורתו של אברהם אבינו ע"ה. וכל מי שגמל חסד עם שרה הארץ ימים וזכה לגמול חסד עם אברהם.
- מ. ויישם [ויישם] לפניו לאלל ויאמר לא אכל עד אם דברתי דברי ויאמר דבר. (כד לג) מה הטעם דכתיב ויישם בשני יודין וקרי ויישם.
- נ. וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמליאני נא מעט מים מפדך. (כד ז) איתא במדרש (ילקוט) גמליא אחת, הדא הוא דכתיב (משלי יג כה): צדיק אכל לשבע נפשו זה אליעזר שאמר: הגמליאני נא גמליא אחת. מה הטעם שביקש אליעזר הגמליאני בגמליא אחת דווקא.
- ס. והיה הנער אשר אמר אליה הטי נא כפך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליה אשתה אתה לעבדך ליצחק ובה אדע פי עשית חסד עם אדני. (כד יז) לכאורה האם מותר היה לאליעזר לנחש ואיתא (חולין צ"ב ב) כל חש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחש. וקי"ל כל האמור כפרשת מכשף בן נח מוזהר עליו. ויונתן ודאי מוזהר עליו.
- ס. ויקח האיש נחם וזהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיו עשרה זהב משקלם. (כד כב) לכאורה הול"ל ושני צמידים נתן על ידיו.
- ע. ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה (כה ט) פרש"י - מכאן שעשה ישמעאל תשובה, והוליד את יצחק לפניו. לכאורה מה הראיה שעשה תשובה, הרי קי"ל אין מוקדם ומאוחר בתורה, ויתכן אפוא שישמעאל הלך לפני יצחק.
- פ. ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המשל בכל אשר לו שים נא ידך תחת רגלי. (כד ב) פרש"י - לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או מזוזה או תפלין והמילה היתה מצוה ראשונה לו, וכאן לו על ידי צער, והיתה חביבה עליו, ונטלה. מה הטעם שלא השביע יעקב את עשיו גם כן באותו אופן על מכירת הבכורה.
- צ. ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר. (כג א) כיצד אברהם נטמא לשרה בקבורתה הא איתא בחז"ל שהיה לו דין של כהן גדול, וכהן גדול אסור לו להיטמא לשום מת אפילו משבעת קרובים אליו והם אביו, אמו, אחיו, אחותו, בנו, בתו, אשתו.
- ק. ואבא היום אל העני ואמר י-הוה א-לתי אדני אברהם אם ישך נא מצליח דרפי אשר אנכי הלך עליה. (כד מב) פרש"י - היום יצאתי והיום יאיתי, מכאן שקפצה לו הארץ. מה הטעם שקפצה לו הארץ. מה היה קורה אם היה מגיע בעוד מספר ימים.
- ר. אשר לא תקח אשה לבני מבנות הפגעני אשר אנכי יושב בקרבו. פי אל ארצי ואל מולתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק. (כד ג-ד) מה הטעם שאברהם רצה לקחת אישה ליצחק מבנות משפחתו דווקא, והרי גם הם היו עובדי עבודה זרה. ובמה עדיפות הם על פני בנות הכנעני.
- ש. כי אל ארצי ואל מולתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק. (כד ד) לכאורה קשה כיצד יכול אליעזר העבד להיות שליח לקידושין לקדש את רבקה, וקי"ל שאין העבד יכול להיות שליח לקידושי אישה. וכתב הרמב"ם (הל' אישות פ"ג ה"יז) 'אבל העבד אע"פ שהוא נעשה שליח לדבר שבממון הרי הוא פסול לשליחות הקידושין והגישין לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין'.
- ת. ויסיף אברהם ויקח אשה וישמה קטורה. (כה א) פרש"י - זו הגר. ונקראת 'קטורה' על שם שנאים מעשיה קטרת. לכאורה קשה מהא דכתיב (כא ז) ותלך ותמע במדבר באר שבע. פרש"י - חזרה לגלולי בית אביה. וכדאיתא בפדר"א (פרק ל) וכיון שהגיעה לפתח המדבר התחילה תועה אחרי ע"ו של בית אביה ומיד חסרו המים מן החמת שנאמר ותלך ותמע.

תשובות

- א. אונן היה על שרה, ועפרון היה נשיא ואין לבוא בלבוש שק אל נשיא על כן ביקש שידברו בני חת בשבילו. כדאיתא (בראשית נד) **דברו נא באזני פרעה לאמר**. פירש הפרונו – דמשום הכי לא ביקש יוסף בעצמו מפרעה, כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק. משום שהיה אבל. (פרדס סמאי) א"נ לפי שהיה עפרון נוכח כאשר אמר **ביני וביניך מה הוא** ולא יהיה לו לכבוד למכור נחלת אבותיו כענין נבות הזרעאלי (מלכים א א) על כן לא הלך אברהם אליו להרבות לו מחיר השדה ובקש מאנשי העיר לישבעו בעבורו דרך כבוד. (רמב"ם)
- ב. בר מצרא חשב אברהם אבינו (זכות קדימה בקניית השדה של בעל השדה הסמוכה לו) – לכן ביקש שיתן לו במתנה דק"ל מתנה אין בו משום דינא דבר מצרא, אמר לו **בספק מלא יתננה לי** שאתן לו כל המחיר רק שיתן לי אותה לא עבור הכסף רק בתורת מתנה ועפרון השיב שמסכים לתת בתורת מתנה ומשום דינא דבר מצרא אמר **לעניני בני עמי נתתיה לך** שכולם נמצאים בשעת המעשה ולא יוכלו לערער אח"כ משום בר מצרא. (טעמא דקרא) בריית בין הבתרים היה אברהם אבינו בן שבעים שנה. ומברית בין הבתרים ועד עתה חלפו שבעים שנה. לכן המדרש מביא את הפסוק **ימי שנותינו בהם שבעים שנה** שמאז שנהיה ככריה חדשה שזה כעין לידה עברו שבעים שנה. (תפארת יהונתן)
- ג. גר אינו יורש לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, ואברהם וישמעאל נתגייירו. א"נ גזירת הכתוב היתה, שהרי שרה אמרה (בראשית כא י) **פי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק**, והקב"ה הסכים על ידה, שנאמר (שם כא יב) **פל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולך**. (מושב זקנים) *
 ג. גר מותר במצריה – ואברהם אבינו נחשב גר. א"נ על פי הדיבור עשה. (דעת זקנים) א"נ מצרים טרם שיעבדו את ישראל ועדיין לא נאסרו. (פענת רזא) *
 ד. דומה – בפסוק (כה יד) **וישמע דומיה ומשא**. איתא (סנהדרין צד א) א"ר יוחנן אותו מלאך הממונה על הרוחות דומה שמו. כתב דרך החיים – שהרי המתים נקראו **ירדי דומיה** (תהלים קטו, יז) מלשון דמיה. ויותר מזה, כי המלאך הממונה על הרוחות, שהם המתים, 'דומיה' שמו, כדאיתא בפרק חלק (סנהדרין צד). וכל זה כי הדיבור חסר מן המתים. ובמדרש (קה"ר ט, י) אמר רבי אשיאן, אין בין צדיקים לבינן אלא דבור בלבד. רבי שמעון בן לקיש אומר, אין בין צדיקים לבינן אלא אברהם אבינו בלבד, עד כאן. הרי כי המתים אין ועד עתה חלפו שבעים שנה. *
 פרש"י – מלאך שהוא ממונה על המתים קדים ומכריז להו עכשיו יבא פלוני. *
 ה. הר המוריה היה – דאמרינן (פסחים פח). לא כיצחק שקראו שדה. פרש"י – הר המוריה ושדה דיצחק ובית אל ידעקב כולם בהר הבית התפללו. א"נ בקעה היא מקום שבני אדם והולכי דרכים רגילים לעבור שם. ויצחק התפלל במקום שאין בני אדם רגילים לעבור שם. (מושב זקנים)
- ו. **נאני אבוא אחרתי ומלאתי את דבריך**. (מ"א א יז) רבי מהאיבן בשם ר' יונתן חותה. (אגרא דכלה עפ"י דברי הוהור) **אחרתי ומלאתי את דבריך**. (ילקוט מ"א רמז קסו, ירושלמי פאה פ"א ה"א) והוא דווקא אם הוא רואה שע"י זה יגלה את גודל תרומתם ומתוך זה יושבת המחלוקת. וגם צריך לג' פרטים: א) שידע מעצמו ולא יסמוך על שמיעה מאחרים. ב) יכוין לתועלת ולא מצד שנאה. ג) אם אפשר להשקוט המריבה באופן אחר כגון ע"י תוכחה אסור לו לספר עליהם לשון הרע. (עבד המלך ע"פ הפנ"ח ח"א באר מים חיים)
- ז. זכות הוא לו שמסבבין חן השמים שיתנו ע"י מצוה דהוי כמאוס נפשו על קידוש השם דשכרו מרובה מאוד. דהיינו המצוה לא תגרום להם שום הויק אבל אם הגיע זמנו למות בלאו הכי אם כן אדרבה זכות הוא לו. (טעמא דקרא)
- ח. חזר אברהם לברותו, צריך לחזור ולומר **ואברהם זקן**. (פענת רזא) א"נ אמר ר' אמי: כאן זקנה שיש בה לחלוותה, להלן זקנה שאין בה לחלוותה. (ילקוט"ש) חוה עמדה כגודו כאשר רצה לקבור את שרה עד שפייסה אברהם והניחה בקבורתה אצל אדם. ממילא קודם קבר את חוה ואח"כ קבר את שרה וזהו שרמזה התורה **ואחרתי בן** מפלג רוחקו ממעשה הקנייה קבר את שרה כי בנתיים קבר את חוה. (אגרא דכלה עפ"י דברי הוהור)
- ט. טמאה היא אצל הנכרי וכדי שיכנסו לקדושת ישראל חייב להטבילם. וכ"כ הב"ח – טבילה זו היא משום פליטת טומאה כדי שיצא הכלי מטומאתו לקדושת ישראל, דומיא דגר שיצא מרשות העכו"ם לרשות ישראל, הלכך אפילו הם חדשים שקלחן מן האומן גוי צריך להטבילם, ואפילו להשתמש בו צונן אסור בלא טבילה. (משות"ש) כאשר ישראל קונה כלי חדש מגוי, הכלי מקבל 'תקומה' ועולה בדרגה, וחייבים לקדשו על ידי טבילה.
 י. 'י חשון נולד גד בן יעקב אביו ע"ה, כתב רבינו חיים פלאג"ל – ביום הזה שנולד בן גד בן יעקב אבינו ע"ה, יהיה למזל טוב לכל העושה דבר. וביום טובה יהיה טוב, כי זכות גד חופפת עליו כל היום ההוא, וכן כל חודש כסליו, כי מזלו גד יהיה מוצלח להרים מזלו לכל עסקיו ולכל ענייניו, בעזרתו יתברך שמו (מועד לכל חי כו ה)
- כ. כלב בן יפונה – שורשו מן אליעזר עבד אברהם, כי אליעזר יצא מקללת ארור כנען כשאמר לו לכן **בוא ברוך י-הנה**, שאם לא קיימו כך למעלה לא היה נכתב בתורה, ואז נכנס לכלל ברוך. וכאשר בא כלב להשתטח על קברי אבות היה מחשב גם להתפלל אצל אליעזר שהוא שורש נשמתו, כמו שאמרו בגמ' (בבא בתרא נח, א): **ר' בנאה הוה קא מציין מערתא כי מטא למערתא דאברהם אשכחיה לאליעזר עבד אברהם דקאי קמי בבא**. הרי שאליעזר גם כן נמצא שם במערה, ולכן הלך לשם דווקא. (לקוטי תורה – פר' שלח בשם הא"ר) ונקרא בן יפונה בעקבות דבריו של לכן **ואנכי פניתי הבית** (שער הגלגולים הקד' לו) ל"ח שנים – אמר ר' תנחומד והלא מקבורתה של שרה לקבורתה של אברהם אבינו ל"ח שנה, והכא את אמר: **שמעה קבר אברהם ושרה** אלא בא ללמדך, שכל מי שגמל חסד עם שרה שזה חסד עם אברהם. (ילקוט"ש חיי שרה פרק כה)
- מ. מלאך החזיר את המאכל עם סם המוות לצדו של בתואל ואכל ומת. והיינו **ויישם** בשני יודין שפירושו הוא השיים לפניו, שבתואל שם לו במאכל סם המוות, **ויישם** על ידי המלאך אשר לא נראה לשום אדם ובכך ניצל. (שיר מעון) וככתב בעה"ט – **ויישם** כתיב, למד שנתנו לו סם המות בקערה ומיהרו עליו לאכול כדי שלא ירגיש. **ויישם**. ב' דסמיכי הכא ואידך **ויישם פארון**. (בראשית נט, כו), רמז שרצו להמיתו וליתנו בארון והוא הרגיש ואמר **לא אכל עד אם דברתי דברי כי עבד אברהם אנכי** ונהגתי בביתו שלא לאכול עד שאדבר דברי ברכת שגילת ידים ברכת המוציא אביו חשב כי ינצל שכוס של ברכה טובה מצטרף ולא לרעה וכן היה לו שבא המלאך והחזיר סם המות לצד בתואל ואכל ומת. וי"מ שנתנו לו דבר איסור ואמר **לא אכל עד אם דברתי דברי עבד אברהם אנכי** ואינו אוכל דבר איסור.
- נ. נס הוא – אחר שראה שעלו המים לקראתה לא רצה אליעזר להמיתו ממעשה נסיים, לכן אמר 'מאיא אחת'. א"נ חשב אליעזר שהיות והיא קטנה בגיל שלוש (י"ג בגיל י'), והמים שייכים לאביה יש בזה משע חשש גדול ולכן אמר גמליה אחת, פחות משעה פרוטה. (אמרות ה')
- ס. סימנא בעלמא הוא – והאיסור הוא אם סומכים על הניחוש והני לא סמכו. ויונתן לא אמר אלא לזרז את נערו. (פענת רזא) א"נ לא נתן לה הצמידים עד שהגידה לו בת מי היא ואע"ג דכתיב (בראשית כד) **ויקח אליש גזם זהב וגו'** והדר כתיב **ויאמר בת מי את** אין מוקדם ומאוחר בתורה וכן מוכח כשסיפר דכתיב **ואשאל אותה ואמר בת מי את**. (תוס' חולין צה ב) א"נ יונתן סימנין בעלמא מסר אם כה יאמרו עלו ונלנו ובלאו הכי היה עולה. וכן אליעזר עבד אברהם על זכותו של אברהם כדאיתא בקרא וחס ליה לעבדא דאברהם דליהוי מנחש. (הריב"א חולין עש) *
- ס. סימן הוא שהיא הראויה לבית אדוניו לפי שהצמידים הללו היו של שרה אמנו והלמו את רבקה אע"פ שהיא רק בת שלוש שנים. (ובספר הישר איתא שהיתה בת עשר שנים) כדאיתא (סנהדרין כא ב) על הפסוק (מלכים א א, ה) **ונאדניה בן חגיית מנחש לאמר אני מלך** אמר רב יהודה אמר רב מלמד שביקש להולמו וישא להולמתו. פרש"י – שתשב בראשו כתר מלכות ולא הולמתו לפי שהיה שרביט של זהב בתוך חללה מדופן לדופן ואינה מתיישבת בראשה אלא למי שלא חרין עדות לבית דוד שכל האוי' המלכות והולמתו ומי שאינו ראוי למלכות אינו הולמתו. ה"ד מן-הנה **יצא הדבר** (כד נ) **יצא** ר"ת 'יצאה' – שהיום יצא והיום בא. צ'מידים – שהלמו את רבקה. א'מירה – שאמרה **שתה וגם לגמליך אשאב**. (אמרות ה')
- ע. עניין אחד הוא – ולא אמרינן אין מוקדם ומאוחר בתורה בענין אחד, רק כשיש ענין אחד לפני ענין אחר אע"פ שסדרן תורה שונה אומרים אין מוקדם ומאוחר בתורה. (צפחית הדבש)
- פ. פגום במצות המילה היה עשוי (משוך בערלתו) ואם כן היה מבזה את המילה ואינו נאמן בהישבעו עליה. **נא ידך בגמטריא מילה** (85). (פענת רזא)
- צ. צדיקים שמתו במיתת נשיקה אינם מטמאין. ואיתא בחז"ל (תפארת יהונתן) דכל אותן שנקברו במערת המכפלה מתו במיתת נשיקה. ואם כן שפיר היה יכול אברהם הכהן הגדול לקבור את שרה. (פרדס סמאי) א"נ מת מצוה הותר להיטמא לכהנים ונזירים, ושרה אמנו היה לה דין של מת מצוה. (צפנת פענח)
- ק. קטנה היתה רבקה באותו זמן בת שלוש שנים (בספר הישר כתיב היתה בת י' שנים), ואי אפשר לקדש אותה מדאורייתא, אלא אם כן אביה מקבל עבורה את כסף הקידושין. אם אליעזר היה מגיע לאחר מכן, בתואל – אביה של רבקה היה כבר מת ולא היה יכול אליעזר לקדש את רבקה ליצחק. לכן היה צריך לקפיצת הדרך כדי שיספיק בתואל לקבל קידושין עבור רבקה בתו, ותהא מוקדשת מדאורייתא. (תפארת יהונתן)
- ר. רחמנים וגומלי חסדים הם. אע"פ שהם עובדי ע"ז וממילא הזרע שייצא מהם יהיה טוב. כמו"כ היו אנשי אמת ולכן אם יתקברו מהם אצלו ילמדו ממנו יראת שמים. (תוספות השלם) וכתב הכלי יקר – ע"ז הוא דבר התלוי בשכלו של אדם ואינו מופשט מאבות לבנים, כי ג' שותפין באדם, החומר באם מן אב ואם לפיכך כל מעשה אבות התלוי בחומר ירשו בנים, אבל האמונה היא תלויה בשכלו של אדם והרי הקב"ה חותן בו נשמה ושכל למה יפשט זה מאבות לבנים. ע"כ היה מרחיק הכנענים שהיו שטופי זמה וכמה מיני עבירות הנתלים בחומר האדם זולת ע"ג, ולא הרחיק לכן ובתואל שלא היה בהם כי אם פחיתת הע"ג לבד. ואין לחוש שמא ילמוד ממעשיהם הרעים שהרי לא יזכר אצלם. (נתיבות דעת)
- ש. שיחררו אברהם לפני ששלחו (שחרור על תנאי) דאיתא (יומא כה ב) **אליעזר עבד אברהם**, זקן ויושב ב'שיבה היה, שנאמר: **ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המשל בכל אשר לו**, אמר רבי אלעזר: **שמושל** שמושל בתורת רבו. 'הוא' **דמשק אלעזר** – אמר רבי אלעזר: **שדוקה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים**. כתב הרמב"ם (הל' עבדים פ"ה ה"יז) עבד שהשיאו רבו בת חורין או שהניח לו רבו תפילין בראשו או שאמר לו רבו לקרות שלשה פסוקין בספר תורה בפני צבור וכן כל כיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן חורין יצא לחירות. ואליעזר שלמד תורה הרבה ודאי יצא לחירות ויכול להיות שליח. (תוספות השלם). והא דכתיב **ויאמר אליו העבד**, **ויקח העבד**, **עבד אברהם אנכי**, נקרא כן ע"ש העבר, א"נ הוא מחזיק עצמו לעבד. (פני דוד) (נתיבות דעת) תשובה עשתה מיד וכישרה את עצמה ואת מעשיה אחר שקרא לה מלאך האלוקים ושבעניתי מן השמים באותו ענין. שהרי מיד התפללה אל האלוקים על אודות הנער דכתיב (כא י) **וישמע א-להים את קול הנער**. פרש"י – מכאן שפיה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל. משמע שגם היא התפללה לה' לרפואתו, וגם לא מסתבר שיקרא לה מלאך אלוקים ויהיה דובר אליה לולי שחזרה בתשובה. (פענת רזא עם ביאור רזא דמאיר)

מקורות / חידודן *

- ג. **ניספא אברהם ניקח אשה ושמה קטורה.** ר' יהודה אומר: זו הגר. אמר ליה רב נחמן: והכתוב **ניספא** אמר לו: על פי הדיבור, כמה דאת אמר (ישעיהו ח ה): **ניספא** - הנה דבר אלי אמר ליה, והכתוב: **ושמה קטורה**? שקטרה מצוות ומעשים טובים. אמר ליה, והכתוב: **ולבני הפילגשים אשר לאברהם**? אמר ליה: "פילגשם" כתיב. **בעודו חי אותה שישבה על הבאר** ואמרה לחי העולמים ראה בעלבוני. אמר ר' ברכיה: אף על גב דאת אמר: **נתקף ונתמע במדבר** תאמר שנחשד עליה בריה? תלמוד לומר: **ושמה קטורה**, כזה שהוא חותם גזוכאי ומצאה בחותמה. (ילקוט"ש ח"י שרה)
- איתא במדרש (ילקוט"ש איוב רמז תתקד) **והיה ראשיתך מצער** (איוב ח ז) זה אברהם שהוליד יצחק וישמעאל ובניו שנים עשר נשיאי ולבסוף בני קטורה הרי שלשים היו ואחריתך ישגה מאד, **ושלש נשים נשא אברהם, שרה בתו של שם, קטורה בתו של יפת, הגר בתו של חם.**
- ג. **תירוצים נוספים:** ישמעאל הוא וולד שנולד מן השפחה לפיכך אינו קרוי ולד. (הגר"ח קנייבסקי זצ"ל) א"ל קודם שהם נולדו כבר נתן ליצחק את הכל, דכתיב (כד לו) **ניתן לו את כל אשר לו.** (דעת זקנים) א"ל בני הפילגש והשפחה אינם יורשים שהרי ישמעאל נולד קודם שנשתחררה הגר ואין בן השפחה יורש, ובני קטורה אע"פ שנולדו לאברהם אחרי שנשתחררה קטורה [שהרי נולדו לו לאחר שנימול והיה אסור בשפחה, ובהכרח שנשתחררה] מ"מ בני פילגש היו, ואינן ראויים לירש עם יצחק שהוא בן אשתו. (מהרש"א סנהדרין צא, פנים יפות)
- ד. ועל זה אמר דוד. **לולי י-הנה עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי.** לולי ה' עזרתה לי, היינו, לולי שנעשה שומר ומשיגה עלי, כלפי המלאך דומה. כמעט שכנה וגו', מהו כמעט. היינו כשיעור חוט דק שיש ביני ובין הצד האחר, כשיעור ההוא היה, שלא שכנה דומה נפשי. היינו עם המלאך דומה בגיהנם. (הסולם על ספר הזוהר הקדמה קלו)
- ה. **לא פאברהם שכתוב בו 'הר' וכו'.** נראה לי בס"ד הטעם שקראו הר דאיתא בספר 'טוב הארץ' הדלת אשר בפתח הרקיע שכנגד ארץ ישראל נקרא 'מגדון' [103] ולכן כשנכנס יהושע תיקן ברכת הון שהיא על הארץ ועל המזון כי 'מזון' [103] עולה כמספר השם הנזכר עד כאן דבריו יעייין שם. ואם כן הר המוריה ראוי לקראו על שם הדלת הנזכר ששם הוא עיקר ירידת השפע ושם הנזכר עולה ק"ג וצרף עם זה מספר אמונה [102] אשר עסק וגילה אברהם אבינו בעולם נעשה סך הכל הר לכך קראו **הר** [205]. אחר כך בא יצחק ונתחזק ועסק יותר בבירור ניצוצות הקדושה הנקראים **ציד** [104] בסוד הכתוב (בראשית כה, כח) **ויצא יצחק את עשורו כש ציד פסיו** וכן אמר לו (בראשית כז, ג) **וצנה לי ציד**, ומפורש בדברי רבינו ז"ל בספר הלכות פירוש וירא כי יצחק אבינו ע"ה להיותו בחינת גבורה הצליח בעליית הניצוצות יותר מאברהם אבינו ע"ה אשר העלה אותם מצד החסד יעייין שם. ולכן אחר שאברהם אבינו ע"ה קראו 'הר' בא יצחק אבינו ע"ה שעסק בניצוצות הנקראים ציד והצליח בזה והעלה דרך הר המוריה ששם שער השמים לכך קראו שדה כי מספר 'הר' ומספר 'ציד' עולה מספר **שדה** [309]. אחר כך בא יעקב אבינו ע"ה שהיה בחיר שבאבות שזכה לשם אל [31] שהוא חסד דכתיב (בראשית לג, כ) **ויקרא לו אל אלקי ישראל** ואמרו רבותינו ז"ל מי קרא ליעקב אל? הוא אלקי ישראל קרא בשם זה, ולכן בשם ישראל נשלמו ל"א אותיות האבות ואמהות, ושם אל הוא חסד דכתיב (תהלים נב, ג) **קסד אל כל היום**, ועל כן צרף מספר 'קסד אל' עם מספר 'שדה' יהיה מספר **בית** [412] לכך קראו בית. והנה נודע דהמפרשים ז"ל כתבו טעם לשם 'הר' ו'שדה' ובית' ד'אמונה' עם הכולל ק"ג [103], בא אברהם והוסיף אמונה על אמונה וקראו **הר** שעולה עם הכולל ר"ו [206], בא יצחק והוסיף אמונה [103] שהיא ק"ג וקראו **שדה** [309], בא יעקב והוסיף עוד אמונה [103] וקראו **בית** [412] שהוא מספר ד' פעמים 'אמונה' [412=103*4] עד כאן דברי המפרשים ז"ל ואין הרמז הזה מתיישב כל כך. ואנא עבדא עשיתי הרמז בכך דהכתוב אמר **ועשורו לי מקדש וישקנתי בתוכם** (שמות כה, ח) ומצינו תחלה עשור מקדש הוא המשכן אשר סופו לא נחרב אלא נגנו ואחר כך עשור מקדש אחר, הוא בית ראשון שנחרב, ואחר כך עשור מקדש אחר הוא בית שלישי שיבנה בב"א [במהרה בימינו אמן] שיתקיים לעולם. הרי ארבע בחינות מקדש בארבעה זמנים. ואמרת בס"ד כי ארבעה אלה הם כנגד ד' עולמות אבי"ע [אצילות, בריאה, יצירה, עשיה] **והמשכן** שלא נחרב אלא נגנו היה כנגד עולם הבריאה ששם הרוב טוב ומיעוט רע ולכן לא נחרב אלא נגנו, **ובית ראשון** היה כנגד עולם היצירה ששם התערבות הוא חצי טוב וחצי רע לכן לא נשרף על ידי אויב וצר ממש אלא נשרף על ידי גבריאל בגחלת שזרק עליו מלמעלה וכמו שאמרו רבותינו ז"ל **דאש של האויב לא עשה בו רושם של כלום, ובית שני** היה כנגד עולם העשיה ששם התערבות היא רוב רע ומיעוט טוב ולכן לא נשרף באש של מעלה אלא באש אויב אכזרי ששלטה בו יד האויב יותר, ואחר כך יהיה **בית שלישי** בב"א כנגד עולם האצילות ששם לא יש תערובת רע כלל דעליה נאמר לא יגורך רע לכן יהיה בניינו בידי שמים לכבוד ולתפארת ויהיה קיים לעולם. והנה כתבנו במקום אחר על פסוק (בראשית מט, טו) **ויבא מנחה פי נעמה** דמקום השראת שכנה שהוא המשכן או בית המקדש נקרא מנחה דכתיב (ישעיהו סו, א) **אי זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי** ולזה אמר **ויבא מנחה פי טוב** זה מקום המקדש **ואת הארץ פי נעמה** זו ארץ ישראל אך כתיב מנחה בקבוץ שפתים בלא וא"ו, ופרשתי בס"ד כי **מנחה** בלא וא"ו עולה ק"ג [103] כמנין **הקסד אל** אשר ישלשל לנו במקום המקדש, גם הוא מספר **מגדון** שהוא פתח הרקיע שכנגד ארץ ישראל הנקרא מגדון כמו שאיתא בספר 'טוב הארץ' וכן נמי הוא מספר **מזון** ששם ישלשל שפע המזון לישראל ולכן קראו מנחה בלא וא"ו. ולפי זה ארבעה מקומות של השראת שכנה שהם המקדש ושלושה בתים כל אחד נקרא בשם מנחה [103] בקבוץ שפתים ולכן בית ראשון אשר הוא אחר המשכן שנקרא בשם מנחה קראו **הר** שהוא עם הכולל [206] ב' פעמים מנחה, ויצחק קרא לבית שני **שדה** [309] שבאותו זמן נעשה ג' פעמים מנחה ויעקב אבינו ע"ה קרא את בית שלישי בשם **בית** [412] כמספר ד' פעמים מנחה, כי באותו זמן נעשה ד' פעמים מנחה בעולם. ובוה יובן בס"ד (משלי כד, ג) **בחקמה יבנה בית** קאי על בית שלישי שהוא מכוונה בשם בית שהוא מספר ד' פעמים מנחה יען שהוא מתום מנחה הרביעית והוא כנגד האצילות וידוע דהאצילות הוא סוד חכמה והבריאה בינה והיצירה תפארת והעשיה מלכות. ובארנו בס"ד לעיל דבית שלישי הוא כנגד האצילות. **ובאופן אחר** נראה לי בס"ד טעם לשלשה שמות הנזכרים כי הראש שבו המוח נקרא בית והגוף התחלתו היא בחוט השדרה שמשוך כח מן המוח שבראש הנקרא בית, ולכן בזמן בית ראשון ובית שני שהיתה היניקה והשפעה של התחנות מן בחינת הגוף דהיינו ז' ספירות תחתונות שהוא סוד 'גופא' ששם מתחיל חוט השדרה נקראו אחד בשם הר ואחד בשם שדה דצירוף שניהם הוא אותיות **השדרה** שהם אותיות **הר שדה** אך בזמן בית שלישי דהיניקה תהיה מן בחינת הראש שנקרא בית ששם המוח לכך קראו בית. (בן יהוידע פסחים פח).
- ס. **והאמר רב: כל נחש שאינו פאליעזר עבד אברהם וקיונתו בן שאול, אינו נחש.** קשא הוה ליה להקשות עדיפה מינה דהא קאמר 'רב בדיק במבא' נמצא היה דרכו ומנהגו תמיד? ונראה לי דבדיק במבא ולא היה אומר בפיו כלום טוב או רע כי אם רק בלבבו סומך על זה וכאן דאמר אלא דנחיש היינו משום דאמר בפירוש מברא קאתי לאפאי יומא טבא לנו. (בן יהוידע חולין צה ב)
- ביררת.** ואם תאמר היאך ניהוש אליעזר עבד אברהם, ותרצו התוספות (חולין צה ע"ב) שלא נתן הנזמים תחלה, אלא שאל תחלה ואחר כך נתן הנזמים. ולא ידעתי מה הועילו התוספות בתירוץ זה, דסוף סוף היה סומך על ניהוש שלו שהאיש אשר תשקה אותו יקח אותה ליצחק, ואם לא רצתה להשקותו לא לקח אותה, הרי על ניהוש שלו היה סומך, ולא היה הניהוש בשביל הצמידים שיתן, אבל הניהוש היה בשביל שיקח אותה אשר תשקה אותו, ואין לומר דדעתו היה שאף אם לא תשקה אותו שיקח אותה - שזה דבר אינו כלל, דאם כן למה עשה הניהוש, ונראה אלי דלא הוי כהאי גוונא ניהוש, דהא אפילו בלא ניהוש שלו ראוי שיקח אליעזר אשה זאת - כיון שהיא גומלת חסד ראויה לביתו של אברהם (רש"י כאן), וכן גבי יונתן בלא ניהוש שלו ראוי הדבר, שאם יאמרו הם "עלו עלינו" (ש"א יד, ט) - מאחר שאומרים עלו אלינו אם כן יראים הם ולכך לא ירצו לבא אליהם, ואם כן אפילו סומך עליו לגמרי - אין זה ניהוש, כיון שבלא ניהוש ראוי הדבר בעצמו. ואין אסור הניהוש רק כאשר בלא ניהוש אין כאן שום טעם לדבר ההוא, ובודאי כהאי גוונא ניהוש הוא. ומה שאמרו (חולין צה ע"ב) 'כל ניהוש שאינו כניהוש של אליעזר עבד אברהם אינו ניהוש' - לא שהיה זה ניהוש, אלא שכך אומר - שכל מי שאינו סומך עליו כמו שסמך עליו אליעזר - אינו ניהוש כלל. העולה - לא היה זה ניהוש. ודבר זה נראה לי ברור שלא היה זה הוכחה לניהוש. ועוד נראה דשאני הכא מפני שהיה לדבר מצוה; גבי יונתן - מצוה היה להציל את ישראל, ואליעזר עבד אברהם - מצוה להביא אשה הגונה ליצחק, ולפיכך לא נאסר לו. (גור אריה בראשית כד יד)
- ועוד יש לתרץ,** דאליעזר עבד אברהם ויונתן בן שאול בדבר מצוה היו עוסקים, אליעזר עבד אברהם להשתדל זיווג נאה ליצחק, ויונתן בן שאול להציל את ישראל, ומאחר שהיו עוסקים במצוה, אם כן היה דעתם להקב"ה, וכאילו אמרו בפירוש שהקב"ה יראה להם הדרך לבא לקיים המצוה, ובוה הניהוש יהיה מראה להם. ולפיכך לא שייך בוה ניהוש, כי הניהוש אינו שייך רק אם מנחש אם ידע וכן - כך וכך אעשה, וזהו במילי דעלמא. אבל במידי דשמאי, הוא תולה בהקב"ה, אם יאירע לי כך וכך אז אדע לקיים המצוה, וכיון דמילי דשמאי, הנה זה הוא מאת ה', ובוה לא שייך ניהוש, שהרי הקב"ה הוא נותן לו סימן. אמנם נראה, דמכל מקום צריך שיהיה טעם לזה, כמו שאמר אליעזר שיראה שהיא גומלת חסדים (רש"י בראשית כד, יד), ויונתן בן שאול שנראה שהם חלשים, אבל בלא טעם הוא ניהוש, שכל מעשה השם - במנהגו של עולם, לא על ידי דברים שאינם במנהגו של עולם, כי אותם הם מכלל ניהוש. (גור אריה ויקרא יט כו)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
 התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בכרכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
 ramnadlan018@gmail.com לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת